

Demografska budućnost Gorskoga kotara

Lajić, Ivan; Klempić Bogadi, Sanja

Source / Izvornik: **Migracijske i etničke teme, 2010, 26, 191 - 212**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:303:897581>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial 3.0 Unported / Imenovanje-Nekomercijalno 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute for Migration Research - Institutional repository for storing papers and data sets](#)

Ivan LAJIĆ

Institut za migracije i narodnosti, Zagreb
ivan.lajic@imin.hr

Sanja KLEMPIĆ BOGADI

Institut za migracije i narodnosti, Zagreb
sanja.klempic@imin.hr

Demografska budućnost Gorskoga kotara

SAŽETAK

Demografski razvoj Gorskoga kotara velikim je dijelom odraz nepovoljnih prirodno-geografskih i društveno-gospodarskih okolnosti, koje su već krajem 19. stoljeća potaknule iseljavanje stanovništva iz te regije, a taj proces ni do danas nije zaustavljen. Desetljećima je smanjenje ukupnog broja stanovnika bilo pod snažnim utjecajem iseljavanja, a od šezdesetih godina 20. stoljeća ukupnoj depopulaciji značajno pridonosi i negativno prirodno kretanje. Na temelju analize suvremenih demografskih procesa u goranskoj regiji izrađeno je nekoliko vrsta demografskih projekcija za razdoblje do 2021. Prema navedenim projekcijama, očekuje se nastavak negativnih demografskih tendencija i daljnje smanjenje stanovništva Gorskoga kotara, denatalitet te erozija svih demografskih i gospodarskih struktura. Starenje stanovništva biti će temeljna odrednica budućega demografskog razvoja promatranog prostora jer će svaki treći stanovnik biti stariji od 60 godina, što upućuje na potencijalne probleme u socijalnom i gospodarskom razvoju regije.

KLJUČNE RIJEČI: Gorski kotar, depopulacija, starenje, emigracija, demografske projekcije

UVOD

Suvremeni demografski razvoj Hrvatske obilježava depopulacija, čije začetke nalazimo već u drugoj polovini 19. stoljeća u Lici i Gorskom kotaru. Nepovoljna prirodno-geografska osnova i nedostatak obradivih površina u goranskoj regiji stvorili su višak poljoprivrednog stanovništva, pa to područje vrlo rano poprima obilježja emigracijskoga i depopulacijskoga kraja. Početkom 20. stoljeća depopulacija je bila generirana negativnim migracijskim saldom, dok je prirodno kretanje još uvijek bilo pozitivno, pa je ublaživalo intenzitet depopulacije. O jačini emigracije govori i podatak o 40% goranskog stanovništva koje se u popisu 1910. vodilo kao privremeno odsutno, a njima moramo dodati i veliki broj trajno iseljenih (Bognar, 1974). U tom razdoblju najjači migracijski tokovi iz Gorskoga kotara bili su usmje-

reni prema Americi i gospodarski razvijenijim dijelovima Hrvatske, osobito Slavoniji. Iseljavanje se nastavilo i nakon Drugoga svjetskoga rata, prije svega zbog nepovoljne naseljske strukture tog prostora, točnije disperzne naseljenosti i velikog broja sitnih i malih naselja, uz istovremeno nepostojanje jačega regionalnog urbanog centra koji bi osigurao zaposlenje stanovnicima iz okolnih ruralnih naselja i tako ih zadržao u goranskoj regiji. Dugotrajno iseljavanje negativno se odrazilo na starosni sastav stanovništva zbog dobne selektivnosti emigranata, što je utjecalo na starenje populacije i smanjenje rodnosti, pa je ukupna depopulacija još pojačana zbog prirodnog smanjenja stanovništva.

Težište ove analize usmjereno je na demografsko stanje i procese u goranskoj regiji u prvom desetljeću 21. stoljeća, na temelju kojih ćemo projicirati demografski razvoj do 2021. godine. Gorski kotar, koji obuhvaća administrativne gradove Čabar, Delnice i Vrbovsko te općine Brod Moravice, Fužine, Lokve, Mrkopalj, Ravana Gora i Skrad, u ovom ćemo tekstu često nazivati i goranskom regijom.

Slika 1: Teritorijalno-administrativna podjela Gorskoga kotara i značajnija središta

Figure 1: Territorial-administrative division of Gorski Kotar and major centres

Bez obzira na to što će se analiza odnositi na najnovije razdoblje demografskog razvoja, mnoge će se konstatacije referirati i na prethodna razdoblja jer je prilikom proučavanja demografskih procesa i pojava teško odrediti čvrstu granicu između pojedinih razdoblja. To je osobito naglašeno prilikom raščlambe prirodnoga kretanja »otvorenih populacija«, koje su pod snažnijim utjecajem mehaničkoga kretanja. U svakom slučaju, kada je, poput ove, demografska analiza vremenski ograničena, početna godina istraživanja samo je okvir i kritična točka popisnog promatranja. Tako će ova analiza preispitati osnovne demografske procese započete još osamdesetih godina prošlog stoljeća, koji su se uz određene modifikacije nastavili i u sljedećim razdobljima. Tu činjenicu ističemo i zbog toga što je dobra demografska analiza prethodnog razdoblja kvalitativni temelj izbora projektivnih metoda i modela budućega demografskog razvoja.

Kako smo pri kraju jednoga međupopisnoga razdoblja, nalazimo se u nezahvalnoj metodološkoj situaciji jer se većina relevantnih podataka kojima raspolazemo veže uz statistički iskazano stanje populacije 2001. Osim toga zbog metodoloških razlika u provedbama podaci popisa stanovništva 1991. i 2001. međusobno nisu u potpunosti usporedivi. Ipak, ako posjedujemo kvalitetne rezultate dvaju popisa stanovništva te međupopisno prirodno kretanje, moguće je konstruirati migracijska salda te na temelju svih navedenih parametara odrediti budući demografski razvoj regije i njezinih dijelova.

DEPOPULACIJA GORSKOGA KOTARA

Osnovna značajka demografskog razvoja Gorskoga kotara u 20. stoljeću jest smanjivanje ukupnog broja stanovnika, tako da je od početka stoljeća (1900.), kada je bilo 42.855 stanovnika, do 2001., kada ih je bilo 26.120, došlo do smanjenja od čak 39%. Dok je depopulacija u prvoj polovini 20. stoljeća bila slabijeg intenziteta i uzrokovana isključivo negativnim migracijskim saldonom, nakon Drugoga svjetskog rata prirodno smanjenje kao posljedica dugotrajnog iseljavanja i daljnje mehaničko odljevanje stanovništva uzroci su intenzivnije depopulacije (Lajić, 1999). U tom razdoblju glavnina općina Gorskoga kotara bilježi kontinuirano demografsko pražnjenje ili tek u ponekome međupopisnom razdoblju privremeni populacijski oporavak (Bognar, 1974; Nejašmić, 1991; Lajić, 1999)¹. Disperzna naseljenost, veliki broj malih naselja i nepostojanje razvijenijih regionalnih središta postali su ograničavajući čimbenici društveno-gospodarskog razvoja Gorskoga kotara jer je ubrzana industrijalizacija zahtijevala određenu razinu koncentracije gospodarskih djelatnosti i stanovništva (Nejašmić, 1991). Stoga su šezdesete i sedamdesete raz-

¹ Od 1948. do 1953. zbog pojačane sječe šuma i obnove industrijskih djelatnosti emigracija je smanjena, što uz poslijeratni kompenzacijski natalitet rezultira porastom broja stanovnika (Bognar, 1974).

doblje intenzivne industrijalizacije i urbanizacije te ujedno i visokih stopa depopulacije goranske regije, prije svega zbog »goranskog egzodusa«, usmjerenog prema većim urbanim središtima u Hrvatskoj i zemljama Zapadne Europe.

Od 1981. do 1991. nastavila se depopulacija Gorskoga kotara, iako donekle ublažena zbog ispražnjenosti migracijskoga kontingenta, pa je prosječna godišnja stopa smanjenja broja stanovnika iznosila -0,41%, što je svrstava u kategoriju umjerene prema intenzivnoj depopulaciji (granica -0,5%; Lajić, 1992: 33). Uglavnom su gradovi i općine Gorskoga kotara prolazili demografsku etapu umjerene depopulacije, dok je stanovništvo Delnica zabilježilo neznatni desetljetni demografski rast od 0,6%, a Vrbovskog 2,5%.

No već u sljedećem razdoblju, od 1991. do 2001., tu populaciju obilježavaju vrlo nepovoljniji demografski trendovi koji su rezultirali prosječnom godišnjom stopom depopulacije od -1,5%. To znači da je goranska populacija dosegla gotovo razinu ekstremne depopulacije, koju ako potraje duže, nazivamo i izumirućom depopulacijom, jer se gotovo ni teorijski u okvirima takva kretanja ne može izvršiti ni jednostavna reprodukcija stanovništva. U tom su razdoblju smjer i predznak ukupnoga kretanja stanovništva svih goranskih gradova i općina negativni, u rasponu od ekstremne godišnje depopulacije Mrkoplja (-2,6%), Vrbovskog (-2,2%), Broda Moravica (-1,9%) i Čabra (-1,7%) do intenzivnije depopulacije Delnica (-0,9%), Fužina (-0,8%), Lokvi (-1,1%), Ravne Gore (-1,5%) i Skrada (-1,5%).

Tablica 1: Ukupno kretanje stanovništva Gorskoga kotara od 1981. do 2001.

Table 1: Overall population trends in Gorski Kotar, 1981–2001

Grad/općina	Broj stanovnika			Indeks popisne promjene		
	1981.	1991.	2001.	1991./1981.	2001./1991.	2001./1981.
Grad Čabar	5465	5169	4387	94,6	84,9	80,3
Grad Delnice	6817	6858	6262	100,6	91,3	91,9
Grad Vrbovsko	7344	7528	6047	102,5	80,3	82,3
Općina Brod Moravice	1444	1196	985	82,8	82,4	68,2
Općina Fužine	2271	2000	1855	88,1	92,8	81,7
Općina Lokve	1290	1255	1120	97,3	89,2	86,8
Općina Mrkopalj	2002	1823	1407	91,1	77,2	70,3
Općina Ravna Gora	3300	3167	2724	96	86	82,5
Općina Skrad	1759	1549	1333	88,1	86,1	75,8
Gorski kotar	31.692	30.545	26.120	96,4	85,5	82,4

Izvor: Naselja i stanovništvo RH 1857.–2001., DZS, Zagreb, CD ROM, 2005.

Svi pokazatelji demografskih procesa u promatranom razdoblju nedvosmisleno pokazuju da Gorski kotar pripada u demografski najugroženija područja Hrvatske jer svi njegovi dijelovi depopuliraju. U dvadesetogodišnjem razdoblju (1981. – 2001.) Gorski kotar izgubio je 5572 stanovnika, što je više od petine današnje populacije. To nepovoljno stanje potencira i činjenica da su Delnice, najveće urbano središte, koje bi trebalo biti nositelj ekonomskog razvoja također zahvaćene, istina nešto blažom depopulacijom.

PRIRODNO I MEHANIČKO KRETANJE STANOVNIŠTVA GORSKOGA KOTARA

Kada neka populacija kao goranska prolazi depopulirajuću fazu, treba ocijeniti što je presudno utjecalo na smanjenje broja stanovnika. Negativni smjer kretanja broja stanovnika uzrokuju brojni negativni čimbenici koji utječu na dvije osnovne sastavnice kretanja stanovništva, prirodno i mehaničko kretanje. Prirodno kretanje najčešće se odvija kroz denatalitet, koji je biodinamička pojava gdje je umiranje učestalije nego rađanje. Kod mehaničkoga kretanja stanovništva depopulacijski se utjecaj odvija kroz negativni migracijski saldo koji odražava stanje u kojem je odljev stanovništva snažniji nego njegov priljev u istraživanom području. Depopulaciju mogu izazvati zasebno pojedine sastavnice ako je jedna na višoj razini negativnosti nego što je druga eventualno pozitivna. Najčešća je situacija, a takvo je stanje u goranskoj regiji, da su obje sastavnice negativne, što ujedno upozorava da se to stanovništvo nalazi u dubljoj regresivnoj razvojnoj fazi.

Osnovne značajke biodinamičkoga kretanja goranske populacije u novijoj demografskoj prošlosti jesu trajno smanjenje broja živorođene djece i stabiliziranje broja umrlih (Lajić, 1999). Smanjivanje nataliteta dolazi do izražaja šezdesetih godina 20. stoljeća kao rezultat emigracije uglavnom mlađega reproduktivnog stanovništva, što uz sporo smanjivanje ili stagniranje mortaliteta rezultira smanjivanjem prirodnog prirasta, a ubrzo i prirodnom depopulacijom. Taj nepovoljni trend bioreproduktivnih procesa uz poneke iznimke traje i produbljuje se kroz sljedeća desetljeća, pa tako devedesetih godina 20. stoljeća i u prvome desetljeću 21. stoljeća sve sastavnice Gorskoga kotara imaju negativno prirodno kretanje kao rezultat niskog nataliteta i visokog mortaliteta. Uspoređujući biodinamičke pokazatelje prirodnog smanjenja, možemo zaključiti da je njegov presudni uzrok ipak visoki mortalitet kao posljedica ubrzanog starenja i velikog udjela starijih dobnih skupina u ukupnoj populaciji. Tako je u Brodu Moravicama zabilježena jedna od najviših razina stopa mortaliteta u Hrvatskoj (21,8‰), dok je donekle niža u Skradu (18,1‰) i Vrbovskom (16,2‰).

Tablica 2: Prirodno kretanje stanovništva Gorskoga kotara od 1991. do 2008. i vitalni indeks 2008.

Table 2: Natural change in Gorski Kotar, 1991–2008 and vital index 2008

Grad/općina	1991. – 2000.						2001. – 2008.						Vitalni indeks 2008.
	N	M	PP	n	m	pp	N	M	PP	n	m	pp	
Čabar	337	649	-312	7,7	14,8	-7,1	216	503	-287	6,1	14,5	-8,4	52,6
Delnice	567	914	-347	8,9	14,3	-5,4	398	622	-224	8,0	12,2	-4,2	56,0
Vrbovsko	522	1111	-589	8,3	17,6	-9,3	327	795	-468	6,8	16,2	-9,4	37,0
Brod Moravice	92	225	-133	8,7	21,3	-12,6	33	162	-129	4,4	21,8	-17,4	25,0
Fužine	137	285	-148	7,4	15,4	-8,0	81	199	-118	5,7	12,3	-6,6	17,9
Lokve	77	172	-95	6,7	14,9	-8,2	64	134	-70	6,4	14,8	-8,4	77,8
Mrkopalj	108	271	-163	7,2	18,1	-10,9	60	183	-123	5,0	15,6	-10,6	37,9
Ravna Gora	206	454	-248	7,2	15,8	-8,7	166	286	-120	7,6	13,1	-5,5	59,5
Skrad	99	254	-155	6,9	17,8	-10,9	51	191	-140	4,5	18,1	-13,6	40,9
Gorski kotar	2145	4335	-2190	8,0	16,1	-8,1	1338	3075	-1737	6,4	14,7	-8,3	45,1

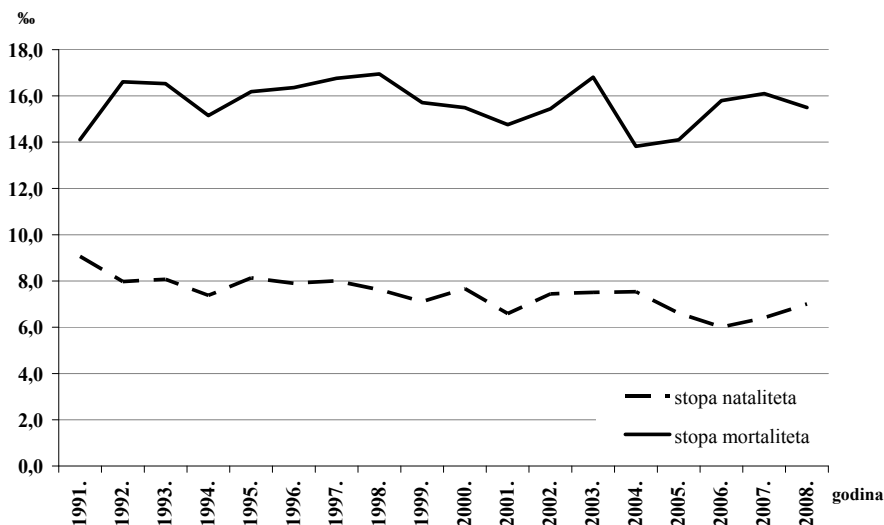
Izvor: izračunano prema podacima Vitalne statistike 1991.–2008., DZS, Zagreb.

Jedan od jezgrovitih pokazatelja prirodne dinamike stanovništva jest vitalni indeks, koji pokazuje odnos dviju sastavnica prirodnoga kretanja, rađanja i umiranja. Što je indeks manji od sto, reproduktivno je stanje populacije ugroženije. Godine 2008. vrijednost tog indeksa za goransku populaciju bila je 45,1, iz čega iščitavamo nepovoljno demografsko stanje jer na četiri živorođena djeteta dolazi čak deset umrlih stanovnika. Posebno nepovoljne vrijednosti vidljive su u populaciji općina Fužine i Brod Moravice, gdje na deset umrlih stanovnika dolazi tek oko dvoje živorođenih.

Spoznavši osnovne parametre koji su činili prethodno ukupno kretanje stanovništva Gorskoga kotara, moguće je odrediti tip kretanja stanovništva kao i jasne pretpostavke budućih demografskih trendova. No demografski procesi, premda su velikim dijelom dio i odraz društveno-gospodarskih okolnosti, znaju pokazati na prvi pogled autonomno kretanje te istraživaču otežavaju definiranje kauzalnog odnosa. Najčešće je riječ o sociopsihološkim utjecajima, prije svega natalitetu. Budući da se demografski razvoj sve više prepoznaje pod drugom komponentom, a to je mehaničko kretanje stanovništva, danas je značajnije odrediti migracijsku komponentu razvoja stanovništva nego predvidljiviju prirodnu sastavnicu. Ta konstatacija dobiva na značenju ako je riječ o polaznoj osnovi projekcija stanovništva.

Slika 2: Prirodno kretanje stanovništva Gorskoga kotara 1991. – 2008.

Figure 2: Natural change in Gorski Kotar, 1991–2008

Analiza temeljena na elementima ukupnoga kretanja stanovništva u posljednjemu međupopisnom razdoblju pokazala je da stanovništvo Gorskoga kotara pripada u skupinu egzodusnog tipa općega kretanja, E_4 , koji karakterizira trend izumiranja. Taj tip stanovništva obilježava popisom ustanovljeno negativno prirodno kretanje, dok je stopa prirodnog pada manja od stope popisom ustanovljenog smanjenja. Svi promatrani gradovi i općine Gorskoga kotara pokazuju značajke tipa E_4 , s izuzetkom općine Fužina, čiju populaciju svrstavamo u kategoriju I_4 – veoma slaba regeneracija imigracijom, koju obilježava stopa popisom ustanovljenog smanjenja manja od stope prirodnog pada.

Za izradu kvalitetne baze koja predstavlja kriterij izbora određenih projekcija ponekad nije dovoljna spoznaja o mehaničkom i prirodnom kretanju stanovništva. Godine 1998. (Lajić, 1998) konstruiran je složeni demografski indikator pomoću kojeg su ostvareni kompleksno demografsko vrednovanje te rangiranje općina i gradova Gorskoga kotara. Pristup kojim se provelo vrednovanje upućuje na to da su u konstrukciji pojedinih parametara sudjelovali glavni demografski pokazatelji prirodnoga i mehaničkoga kretanja stanovništva, svi stimulativni i destimulativni čimbenici budućeg razvoja te dobni sastav. Složeni demografski indikator testirao je opće demografske indikatore (ukupno kretanje stanovništva, veličinu središnjeg naselja, prethodni prirodni prirast i migracijski saldo), parametre demografske mladosti (udio stanovništva do 19 godina starosti, stope nataliteta, prirodnog prirasta

i multiplikatora tercijara) te parametre starosti populacija (stopu mortaliteta, udio stanovništva starijeg od 60 godina, udio osoba s osobnim prihodom te prosječnu starost populacije). Svi su parametri bodovani i dobivena je ljestvica gradova i općina goranske regije (Lajić, 1998: 92–93).

Tablica 3: Migracijski saldo i tipovi općega kretanja stanovništva Gorskoga kotara od 1991. do 2001.

Table 3: Migration balance and types of total change in Gorski Kotar, 1991–2001

Grad/općina	Međupopisna promjena	Prirodna promjena	Migracijski saldo		Tip	Trend
			Apsolutni	Relativni		
Čabar	-782	-312	-470	-9,1	E ₄	izumiranje
Delnice	-596	-347	-249	-3,6	E ₄	izumiranje
Vrbovsko	-1481	-589	-892	-11,9	E ₄	izumiranje
Brod Moravice	-211	-133	-78	-6,5	E ₄	izumiranje
Fužine	-145	-148	+3	0,2	I ₄	veoma slaba regeneracija imigracijom
Lokve	-135	-95	-40	-3,2	E ₄	izumiranje
Mrkopalj	-416	-163	-253	-13,9	E ₄	izumiranje
Ravna Gora	-443	-248	-195	-6,2	E ₄	izumiranje
Skrad	-216	-155	-61	-3,9	E ₄	izumiranje
Gorski kotar	-4425	-2190	-2230	-7,3	E₄	izumiranje

Izvor: izračunano prema podacima popisa i vitalne statistike.

Populacije koje su bodovane u rasponu od 11 do 14 bodova karakterizira značajno izražena depopulacija koju tvore i negativno mehaničko kretanje stanovništva i denatalitet. Četvrtina stanovništva u pravilu je starija od 60 godina, dok udio mlade populacije do 19 godina ne prelazi 25%. U tu skupinu uvršteni su gradovi Vrbovsko i Delnice. Stanovništvo koje je nadmašilo vrijednost indikatora od 15 bodova nazivamo izumiruće stanovništvo jer prirodni pad determinira mortalitet znatno viši od 15‰, niski natalitet (niži od 8‰) i udio mlade populacije osjetno ispod 20%, dok se prosječna starost populacije približava broju od 50 godina. U tu su skupinu svrstane općine Brod Moravice, Skrad, Mrkopalj, Fužine, Ravna Gora, Lokve i grad Čabar.

OSTARJELO STANOVNIŠTVO GORSKOGA KOTARA

Iako je sastav stanovništva prema dobi ishodišna biološka struktura, ona se također velikom dijelom formira pod utjecajem društveno-gospodarskih čimbenika. Odraž je brojnih prošlih procesa relevantnih u demografskom razvoju jedne populacije, a njeno je značenje veliko kako za sadašnji tako i za budući demografski razvoj Gorskoga kotara. Istraživanje te strukture na svim regionalnim razinama glavni je istraživački zadatak jer su s njom povezani brojni neposredni uzroci, ali i posljedice, ponajprije depopulacije i prirodnog smanjenja. Da je posrijedi »zatvorena populacija« (formira se jedino pod utjecajem biološkoga kretanja stanovništva), dobna struktura bila bi determinirana fertilitetom i natalitetom. Usprkos dugotrajnom i neprekinutom iseljavanju za goranski se natalitet može reći da opada tek šezdesetih godina 20. stoljeća, kada druga komponenta prirodnoga kretanja, mortalitet, prvo povremeno, a potom neprekidno i sve intenzivnije nadvladava vrijednosti nataliteta. Takav bioreproduktivni režim te negativni migracijski saldo oblikovali su dobni sastav stanovništva.

Pad nataliteta prvotno utječe na sužavanje dječje baze (s posljedicom smanjenja broja djece predškolske i školske dobi), a potom i populacije radno aktivne dobi. Logična je posljedica povećanje udjela starijeg stanovništva, što je i prepoznatljiva popratna pojava depopulacije, pa se tako pojačava vjerojatnost denataliteta. Vrlo često takav demografski razvoj prati i pojačano emigriranje, u čijim tokovima sudjeluju i djeca, kao uzdržavani članovi obitelji, ili mlađi migranti kao aktivni sudionici, također sa svojim sadašnjim ili potencijalnim potomstvom. To je demografska slika stoljetnog razvoja Gorskoga kotara, pa se kao posljedica tih uzajamnih procesa formirala i njegova dobna struktura. Ona je dugotrajno nepovoljna, što znači da je stanovništvo ubrzano starjelo.

Najjednostavniji pokazatelj tih procesa jest povećanje prosječne dobi stanovništva, ali češće se kao dinamički pokazatelj upotrebljava odnos starije dobne kohorte prema cjelokupnoj ili mlađoj populaciji. Godine 2001. na području Gorskoga kotara živjelo je 27,5% stanovništva starog 60 i više godina, prosječna starost bila je 42,7, a indeks starenja 137,2, što upućuje na činjenicu da je riječ o populaciji izrazito duboke starosti. Svi relevantni analitički pokazatelji za goransko stanovništvo znatno su nepovoljniji od prosjeka Hrvatske. Produljenje životne dobi, kao odraz napredovanja svih dimenzija životnog standarda, samo je djelomice razlogom povećanja analitičkih pokazatelja starenja, odnosno promjena dobnog sastava. Značajniji utjecaj ipak imaju permanentno smanjivanje nataliteta i dugotrajno iseljavanje.

Tablica 4: Pokazatelji dobne strukture i ekonomske aktivnosti stanovništva Gorskoga kotara 2001.

Table 4: Indicators of age structure and economic activities of the population of Gorski Kotar, 2001

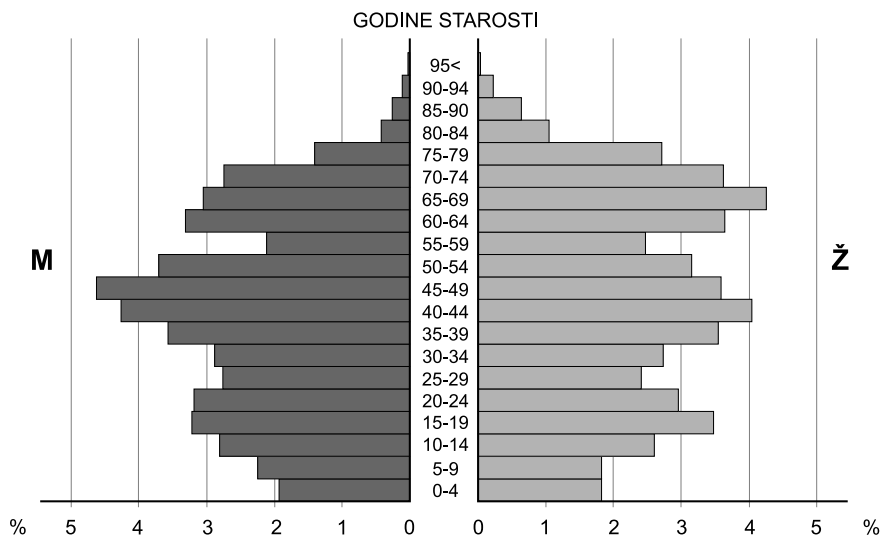
Grad/ općina	Spol	Prosječna starost	Koeffcijent starosti	Indeks starenja	Koeffcijent ukupne dobne ovisnosti	Koeffcijent dobne ovisnosti mladih	Koeffcijent dobne ovisnosti starih	Radni kontingent žene (15-59), muškarci (15-64)		Aktivno stanovništvo	Ekonomska iskoristitost radnog kontingenta	Demografske rezerve
								broj	%			
Čabar	sv	41,9	24,7	123,2	63,6	33,0	30,6	2839	64,7	1988	70,0	30,0
	m	40,0	19,4	94,5	52,4	31,5	20,9	1583	72,0	1159	73,2	26,8
	ž	43,8	30,1	153,4	76,5	34,7	41,8	1256	57,4	829	66,0	34,0
Delnice	sv	40,7	23,1	102,4	66,4	37,7	28,7	4007	64,0	2774	69,2	30,8
	m	39,0	19,0	80,9	59,5	37,7	21,8	2105	69,4	1568	74,5	25,5
	ž	42,2	26,9	124,3	73,5	37,7	35,8	1902	58,9	1206	63,4	36,6
Vrbovsko	sv	43,0	28,8	143,9	70,7	34,3	36,5	3677	60,8	2512	68,3	31,7
	m	41,3	24,9	122,8	60,6	32,6	28,0	2020	67,6	1450	71,8	28,2
	ž	44,7	32,6	165,0	82,0	36,1	45,9	1657	54,2	1062	64,1	35,9
Brod Moravice	sv	47,6	38,0	228,0	88,9	31,5	57,4	522	53,0	340	65,1	34,9
	m	45,1	32,6	178,2	79,2	32,8	46,4	289	60,7	207	71,6	28,4
	ž	49,9	43,0	284,4	98,8	30,1	68,8	233	45,8	133	57,1	42,9
Fužine	sv	43,8	29,3	153,0	68,3	32,3	36,0	1140	61,5	758	66,5	33,5
	m	41,7	24,8	120,7	61,6	33,3	28,3	626	68,3	450	71,9	28,1
	ž	45,9	33,7	189,2	75,3	31,2	44,1	514	54,7	308	59,9	40,1
Lokve	sv	43,1	27,6	141,1	67,9	33,0	34,8	710	63,4	493	69,4	30,6
	m	40,7	23,5	100,0	66,3	39,4	26,9	370	68,9	262	70,8	29,2
	ž	45,3	31,4	196,8	69,4	27,1	42,3	340	58,3	231	67,9	32,1
Mrkopalj	sv	45,0	32,7	172,9	75,1	33,5	41,6	822	58,4	527	64,1	35,9
	m	43,2	29,3	148,2	66,1	33,2	32,9	472	66,2	335	71,0	29,0
	ž	46,9	36,2	200,8	85,4	33,8	51,6	350	50,4	192	54,9	45,1
Ravna Gora	sv	43,6	28,2	150,3	66,0	31,2	34,8	1722	63,2	1164	67,6	32,4
	m	41,8	23,7	116,2	58,2	32,2	25,9	920	70,4	655	71,2	28,8
	ž	45,3	32,4	187,3	73,9	30,1	43,8	802	56,6	509	63,5	36,5
Skrad	sv	46,4	33,7	211,8	73,4	27,6	45,8	789	59,2	546	69,2	30,8
	m	44,0	28,8	171,3	62,4	27,4	35,0	432	67,3	299	69,2	30,8
	ž	48,6	38,2	253,8	85,0	27,9	57,1	357	51,7	247	69,2	30,8
Gorski kotar	sv	42,7	27,5	137,2	68,6	33,9	34,7	16.228	62,1	11.102	68,4	31,6
	m	40,8	23,1	110,1	59,9	33,7	26,2	8817	68,8	6385	72,4	27,6
	ž	44,5	31,7	165,8	77,9	34,1	43,8	7411	55,7	4717	63,6	36,4

U Gorskom kotaru sve općine i gradovi imaju izrazito visoki udio starog stanovništva i karakterizira ih visoki stupanj ostarjelosti. Najstarije stanovništvo ima općina Brod Moravice (47,6 godina), gdje je danas (devet godina nakon popisa) prosječna starost ženske populacije zasigurno prešla granicu od 50 godina. U gorskoj regiji dokazana je zorna korelacija između dosegnute starosti i međuodnosa starosti po spolu. Vidljivo je da je kod starijih populacija veća dobna razlika između prosječne starosti muške i ženske populacije. To je neposredna potvrda da ova potonja populacija znatnije utječe na procese starenja pojedinih promatranih jedinica. Tu konstataciju potvrđuju dvadesetogodišnje promjene i pokazatelji starenja stanovništva općina Skrad, Mrkopalj i Fužine, čije prosječne starosti slijede nakon Broda Moravica, za čije smo stanovništvo ustvrdili da spada u jedno od najregresivnijih u Hrvatskoj.

Demografska erozija vidljiva je i kod dobno-spolne piramide, na kojoj je uočljivo sužavanje mladih dobnih skupina, koje uzrokuje dugotrajno smanjivanje rodnosti i proširenje u starijim dobnim skupinama, posebice u korist ženske populacije. Budući da dobni sastav stanovništva odražava biodinamiku i potencijalnu vitalnost nekog područja, sve navedeno ne govori u prilog poboljšanju demografskih procesa na tom području.

Slika 3: Dobno-spolni prikaz stanovništva Gorskoga kotara 2001.

Figure 3: Age-sex structure of the population of Gorski Kotar, 2001

Gotovo je povijesno migracijsko pravilo da su u emigracijskom kontingentu neproporcionalno sudjelovali muškarci i žene, premda ima situacija (kraća migracijska distanca i suvremene migracije) da su žene bile zastupljenije u migracijskim strujanjima. Kao kod svakog stanovništva kod kojeg je depopulacija primarno uzrokovana negativnim migracijskim saldom, u prvome iseljeničkom valu dolazi do smanjenja broja mlađega muškog stanovništva. To se razdoblje posebice povezuje s vremenom kada je Gorski kotar bio »rezervoar« niskokvalificirane radne snage koja sudjeluje u prekomorskome iseljeničkom strujanju, a potom u fazi industrijalizacije, kao došljačka radna snaga prije svega Rijeke, ali i drugih urbaniziranih dijelova Hrvatske. U fazi industrijalizacije sve više i kao radna snaga participira ženska populacija, pa se uz intenzivniju ženidbenu migraciju s vremenom sve više smanjuje disproporcija prema spolu. Osim spolno neuravnoteženih emigracija utjecaj na dodatni nerazmjer vidljiv je i zbog ratnog mortaliteta Drugoga svjetskog rata, čije se demografske posljedice odražavaju na dobno-spolnu strukturu sve do najnovijeg popisa stanovništva.

Premda su koeficijenti dobne ovisnosti nezaobilazni sintetski pokazatelji demografskog stanja pojedinih populacija, oni imaju vrlo raširenu primjenjivost u ekonomiji i socijalnoj politici. Predstavljaju okvir opterećenosti, odnosno brojčani razmjer ekonomski aktivne i neaktivne populacije. Ti pokazatelji jedan su od najupečatljivijih indikatora i osnovna demografska potvrda nepovoljne situacije te naznaka daljnjih procesa² u svim općinama i gradovima. Naime u Gorskom kotaru sve istraživane jedinice prelaze prag ukupne dobne ovisnosti od 60, a u Brodu Moraviciama približna je vrijednosti 90. Budući da mlado stanovništvo u goranskim gradovima i općinama predstavlja inferiornu dobnu skupinu (populacije visoke prosječne starosti stanovništva i velikog udjela starijeg stanovništva), taj je koeficijent pod snažnim utjecajem značenja stare generacije, što upućuje na činjenicu da je dobni sastav ograničavajući čimbenik ekonomskoga, ali i općega društvenog razvoja.

Dugoročna depopulacija Gorskoga kotara uzrokovala je suženu dobnu »jezgru« stanovništva te slijedom toga povećani udio staračkoga kontingenta. Depopulacija kroz proces starenja utječe na sve segmente društva, pa tako i na veličinu potencijalnih radnih resursa, unutar kojih je posebice važna veličina kontingenta radne snage. Kategorija *ekonomski aktivno stanovništvo* obuhvaća stvarni radni potencijal promatranog područja u određenom vremenu, što se može definirati i kao okvir stvarne ponude radne snage. Stoga je aktivno stanovništvo, kao i njegovo demografsko ishodište, kontingent stanovništva u radno aktivnoj dobi³, vrlo važna, a uz

² Koeficijent ukupne dobne ovisnosti $x_D = ((P_{0-19} + P_{65 \text{ i više}}) / P_{20-64}) * 100$ u zbroj brojnika stavlja krajnje skupine populacije, mlađe (u našem slučaju) od 19 godina i starije od 65 godina, dok se u nazivniku nalazi stanovništvo radno aktivne dobi.

³ Stanovništvo radno aktivne dobi ili radni kontingent čini muško stanovništvo od 15 do 64 godine i

to i vrlo osjetljiva polazišna osnova svih razvojnih planova. Tek 62,1% goranske populacije pripada dobnim skupinama koje obuhvaća radni kontingent, a tek nešto više od polovine žena u Gorskom kotaru sudjeluje u radnom kontingentu. U Gorskom kotaru nema nijedne promatrane administrativne jedinice u kojoj radni kontingent participira s više od 65% ukupne populacije, a i prilikom konstruiranja tog pokazatelja najlošija pozicija vidljiva je u Brodu Moravicama (53,0%). Smanjenjem obujma radne snage, do kojeg dolazi zbog starenja stanovništva, javljaju se brojni ekonomski i socijalni problemi te se smanjuju i teoretske mogućnosti revitalizacije tog prostora.

DEMOGRAFSKE PROCJENE I PROGNOZE STANOVNIŠTVA GORSKOGA KOTARA

Procjena broja stanovnika ili pojedine demografske strukture jest utemeljena ekspertiza kvantifikacije stanja i demografskih procesa, najčešće za razdoblje između dva popisa stanovništva. Procjeni se pristupa u situaciji kada se ne raspolaže evidentiranim demografskim stanjem, stoga se ona temelji na utvrđenim prošlim demografskim činjenicama. Budući da su vrlo često posrijedi utvrđivanje demografskoga međupopisnog stanja te zatečeni elementi procjene iz prošlosti, njezina vjerodostojnost trebala bi biti visoka. Raspolažući jedino egzaktnim podacima prirodnoga kretanja stanovništva Gorskoga kotara i njegovih dijelova za razdoblje od 2001. do 2008., procijenili smo broj stanovnika Gorskoga kotara za 2009. godinu. Naša procjena govori da je područje Gorskoga kotara sredinom 2009. trebalo brojiti svega 22.440 stanovnika.

U *prognozi* broja stanovnika koriste se hipoteze koje se u trenutku njihove konstrukcije čine najvjerojatnijima. Prognoziramo da će se kretanje ukupnog broja stanovnika Gorskoga kotara do popisne 2011. godine odvijati pod ovim okolnostima: stanovništvo Gorskoga kotara depopulirat će, nastavit će se slične tendencije u bioreprodukciji, a ublažiti negativni procesi u mehaničkom kretanju, što će rezultirati prirodnim smanjenjem broja stanovnika, koji će apsolutno godišnje iznositi oko 220 stanovnika (više umrlih nego rođenih), a migracijski će saldo iznositi -140 stanovnika. Uzimajući u obzir navedene okolnosti, broj stanovnika Gorskoga kotara prema našim će prognozama 2011. iznositi 21.260.

žensko stanovništvo od 15 do 59 godina. Iz radnoga kontingenta formiraju se radna snaga i kontingent zaposlenih. Obujam radnoga kontingenta determiniraju isti čimbenici kao i ukupnoga kretanja stanovništva: natalitet, mortalitet, migracije i vanjski čimbenici.

Demografske projekcije stanovništva Gorskoga kotara

Demografske projekcije složeni su matematički pristup koji pokazuje budući demografski razvoj stanovništva temeljen na hipotezama koje ne trebaju biti vjerojatne, već su očekivane. Jedno od osnovnih pitanja projekcija stanovništva jest njihova vremenska dimenzija, odnosno dužina razdoblja na koje se odnose. Projekcije temeljene samo na hipotezama koje su po definiciji eksplicitno demografske (mortaliteti, nataliteti, fertilitet, divorcijalitet itd.) imaju dugoročniju vrijednost te je mogućnost projektivnih pogrešaka smanjena. Ako se u projekcije uključuje mehanička komponenta kretanja stanovništva, koja implicira prije svega ekonomske te druge socijalne pretpostavke, vjerodostojnost projekcija uvjerljivija je za kraće razdoblje⁴.

Izbor metode projekcije ovisi o sadržaju projekcije. Ako je riječ o ukupnom kretanju stanovništva, vrlo je značajno s koliko kvalitetnih popisa raspoložemo u nizu. Iz toga proizlazi da su minimalne osnove projekcije podaci barem dvaju prethodnih popisa stanovništva (još je preporučljivije rabiti podatke triju prethodnih popisa stanovništva). Ako istraživač ocijeni pravilnost kretanja stanovništva u bližoj prošlosti (dva popisa), vjerojatno će se odlučiti za projekciju koja slijedi aritmetičku ili geometrijsku progresiju ili pak harmonijsku ekstrapolaciju. Te jednostavne metode u slučaju dužega prethodnog baznog intervala mogu se zamijeniti složenijim krivuljama kao što su parabole drugoga i trećeg stupnja, logistička krivulja, Gompertzova krivulja i dr. Primjena tih krivulja opravdana je ako je riječ o projiciranju ukupnog broja stanovnika bez migracijske komponente (zatvoreni model). No danas ne nailazimo na suvremenu populaciju koja se ne razvija pod utjecajem migracije, pa se u tom slučaju rabi analitička metoda temeljena na tri osnovne hipoteze: hipotezi o natalitetu, mortalitetu i migracijskom saldu.

Uporabom projekcija koje uključuju mehaničko kretanje stanovništva (otvoreni model) izlažemo se višem stupnju spekulativnosti i impliciranju nebioloških determinanti. Otvoreni model budućega kretanja stanovništva mora proniknuti u mnoge elemente potisno-privlačnih čimbenika goranskih migracija, a to su ponajprije brojne pretpostavke društveno-gospodarske budućnosti. Osim toga predznak i intenzitet migracijskih strujanja pretpostavljaju i izbor modela bioreprodukcije, a nekvalitetne polazne premise mogu dovesti do krive procjene budućega prirodnoga kretanja. Kako projekcije počivaju na hipotezama koje ne trebaju biti vjerojatne, najkvalitetniji je multivarijantni pristup, kada se traži barem jedna poželjna varijanta. Naše će projekcije slijediti osnovne tipove demografskog projiciranja⁵ te ćemo

⁴ O projekcijama više u: Todorović (1978), Murdock i Ellis (1991), Mrđen (2004), Nejašmić i Mišetić (2004) te Murdock i Swanson (2008).

⁵ Demografske projekcije najčešće se grupiraju u tri tipa: matematičke, korelativne i analitičke.

provesti demografsko projiciranje populacijskog modela temeljem diferentnih hipoteza o natalitetu i mortalitetu za pojedina razdoblja, projiciranjem nastavljenog trenda ukupnoga kretanja, istog trenda, ali bez migracijske komponente, kombiniranjem prognoze i analitičke projekcije te analitičkim projiciranjem otvorenih i zatvorenih dobnih kohorti.

Krajnja godina prikazanih projekcija jest 2021., kada će se vjerojatno provesti popis stanovništva. Bit će dana i projekcija stanovništva za 2011. godinu, ali kako je projektivno razdoblje za tu godinu vrlo kratko, smatramo da su prognoze dane u prethodnim diskusijama kvalitetniji podatak od onoga što će ga dati neke matematičke konstrukcije na kojima počiva izbor pojedinih projekcija.

Projekcija nastavljenog trenda ukupnoga kretanja

Goranska regija prostor je stabilnoga demografskoga kretanja koje određuje gotovo stoljetni negativni selidbeni saldo, kojem se posljednjih desetljeća pridružuje i negativno biodinamičko kretanje, odnosno prirodno smanjenje. Projekcija nastavljenog trenda pretpostavlja da će se buduće demografsko kretanje Gorskoga kotara odvijati isto kao u međupopisnom razdoblju od 1991. do 2001. Dakle ta projekcija polazi od pretpostavke da će se bliža demografska prošlost (1991. – 2001.) kvantitativno »preslikati« u sljedećemu dvadesetogodišnjem razdoblju. Budući da je posrijedi izbor stopa međupopisnih promjena koje su determinirale vrijednosti pokazatelja migracijskog salda i prirodnog prirasta, ta metoda uključuje bioreprodukcijску i mehaničku komponentu bez obzira na to što ne trebamo znati njihovu vrijednosnu relaciju. Loša je strana te projekcije da se nekritično preuzima zatečena situacija, pri čemu se polazi od pretpostavke da će sadašnje stanje i procesi biti jednaki i u sljedećih dvadeset godina, a poznato je da se demografska prošlost nikada potpuno ne poklapa s demografskom budućnošću. Slabost te projekcije jest i činjenica da se temelji na međupopisnom razdoblju dvaju metodološki različitih popisa. Tako je moguće da iskrivljena slika stvorena popisom stanovništva 2001. u usporedbi s 1991. godinom predstavlja ujedno i polazište našoj projekciji. Osim toga taj tip projekcije potencira krajnje negativno ili krajnje pozitivno kretanje ukupnog stanovništva, pa propulzivne populacije u krajnjoj godini projekcije bivaju potencirano demografski pozitivne, a depopulacijske krajnje negativne.

Tablica 5: Projekcija ukupnoga kretanja stanovništva Gorskoga kotara do 2021. (nastavljeni trend ukupnoga kretanja i nastavljeni trend prirodnoga kretanja bez migracijske komponente)

Table 5: Projection of the overall population trends in Gorski Kotar till 2021 (continued overall population trends and continued natural change trends, no migration component included)

Grad/Općina	2001.	Broj stanovnika/nastavljeni trend ukupnoga kretanja		Zatvorena projekcija nastavljenog trenda prirodnoga kretanja	
		2011.	2021.	2011.	2021.
Čabar	4387	3725	3163	4018	3681
Delnice	6262	5717	5219	5999	5747
Vrbovsko	6047	4856	3899	5479	4964
Brod Moravice	985	811	669	813	671
Fužine	1855	1721	1597	1732	1618
Lokve	1120	999	891	1026	940
Mrkopalj	1407	1086	839	1258	1124
Ravna Gora	2724	2343	2015	2574	2433
Skrad	1333	1148	988	1152	995
Gorski kotar	26.120	22.406	19.280	24.051	22.173

Iz projekcije je vidljivo da se u Gorskom kotaru nastavlja depopulacija očekivanog intenziteta. Uspoređujući prognozu kretanja stanovništva za 2011. godinu, razlika između projekcije i prognoze nije toliko velika, tako da se okvirno može primijeniti njene vrijednosti i do 2021.

Projektivna metoda nastavljenog trenda iz kojeg je izuzeta mehanička komponenta ilustrira u kojoj mjeri migracije utječu na demografski razvoj Gorskoga kotara. Pri toj se metodi pretpostavlja (zatvoreni model) da će svaki dio promatrane populacije imati izbalansirani selidbeni saldo, što pretpostavlja isti broj iseljenika kao i useljenika. Naravno da je to samo hipotetična situacija, jer se u demografskoj praksi rijetko susreće. Tako uspoređujući krajnju godinu projekcije (2021.) proizlazi da će do tada negativni migracijski saldo Gorskoga kotara biti 2893 stanovnika.

Metoda primjene prognoze i hipoteza o budućemu prirodnom i mehaničkom kretanju

Ta složena projekcija različito je strukturirana ovisno o razdoblju predviđanja demografske budućnosti. Za bliže projektivno razdoblje, za koje raspoložemo ve-

ćim dijelom spoznajama o prirodnome te djelomice i mehaničkom kretanju, provest će se prognoza broja stanovnika za 2011. godinu. Te bi godine Gorski kotar trebao imati 21.260 stanovnika.

Za sljedeće desetljeće (2011. – 2021.) projekcija se radi na temelju hipoteza o budućem natalitetu i mortalitetu te očekivanome mehaničkom kretanju. Model počiva na usvojenom tipu kretanja stanovništva, bilo da je riječ o jednome od četiri emigracijska ili imigracijska tipa. »Spuštanje« projektivne razine na manje populacije (gradovi i općine Gorskoga kotara) diskutabilno je zato što one podliježu problemu projiciranja tzv. malih populacija, jer minimalne apsolutne promjene mogu polučiti izrazito visoke relativne promjene.

Osnovne hipoteze demografskog razvoja Gorskoga kotara za razdoblje od 2011. do 2021. jesu:

1. Nepovoljna starosna struktura i nedostatak mlade populacije uzrokovat će stopu mortaliteta iznad 17‰ godišnje, dok će stopa nataliteta biti izuzetno niska, moguće i ispod 6‰ godišnje, tako da će prosječna stopa prirodnog smanjenja biti oko 11‰.
2. Iscrpljeni emigracijski kontingent utjecat će na stabilno visoku, ali više ne rastuću stopu iseljavanja, tako da za sljedeće desetljeće predviđamo negativnu stopu migracijskog salda od 7‰.

Prema navedenim hipotezama, obje negativne sastavnice ukupnoga kretanja utjecat će na smanjenje broja stanovnika Gorskoga kotara na 17.433 stanovnika 2021.

Analitička zatvorena i otvorena kohortna projekcija

Zatvorena kohortna projekcija temelji se na projekciji doživljenja petogodišnjih dobnih skupina (tablice mortaliteta populacije sličnih značajki; *Tablice mortaliteta Republike Hrvatske 2000.–2002.*⁶) i nataliteta izvedenoj iz opće stope fertiliteta Gorskoga kotara i analitičkih jedinica (općine i gradovi) krajem prošloga i početkom novog desetljeća. U projekciju nakon 2011. nije uključena mehanička komponenta, dok se za 2011. preuzimaju rezultati prognoze o ukupnom broju stanovnika. Prema toj projekciji, 2021. Gorski kotar imat će 24.185 stanovnika.

Otvorena kohortna projekcija vrlo je složen analitički pristup demografskom predviđanju budućnosti. Ta projekcija polazi od doživljenja pojedinih dobnih skupina do 2021. godine te sukladno tome i njihova prirodnog prirasta. Njezina mehanička dimenzija temelji se na koeficijentima migracija posljednjega međupopisnog razdoblja te osim migracijskog udjela sadržava i biodinamičku varijantu (prirast ili

⁶ Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2007.

pad) koju unosi imigracijska, a odnosi emigracijska populacija. Ako se potvrdi hipoteza o migracijama, ta složena metoda trebala bi dalekosežno polučiti najkvalitetnije rezultate. Otvorena kohortna projekcija izgleda najviše pesimistično, a prema njoj bi Gorski kotar 2021. trebao imati svega 20.336 stanovnika.

Tablica 6: Stanovništvo Gorskoga kotara prema analitički zatvorenoj i otvorenoj kohortnoj projekciji 2021.

Table 7: Population of Gorski Kotar according to analytically closed and open cohort projection 2021

Grad/općina	Broj stanovnika		
	2001.	2021.	
		Zatvorena projekcija	Otvorena projekcija
Čabar	4387	3807	3233
Delnice	6262	6218	5638
Vrbovsko	6047	5241	4317
Brod Moravice	985	879	714
Fužine	1855	1745	1515
Lokve	1120	1086	916
Mrkopalj	1407	1292	902
Ravna Gora	2724	2644	2116
Skrad	1333	1273	991
Gorski kotar	26.120	24.185	20.336

Projekcija velikih dobnih skupina prema analitičkoj zatvorenoj i otvorenoj kohortnoj projekciji

Zatvorena projekcija polazi od hipoteze o natalitetu za buduću dobnu skupinu mlađu od 19 godina. Kako raspoložemo podacima o natalitetu za prvih osam godina 20. stoljeća, postavka hipoteze olakšana je jer se stopa nataliteta neće bitno mijenjati u sljedećih desetak godina. Mijenjat će se prije svega obujam fertile generacije, što će u krajnjoj projekciji determinirati broj stanovnika mlađih od devetnaest godina. Uspoređujući odnos broja mlade populacije i cjelokupni broj stanovnika pojedinih promatranih jedinica Gorskoga kotara, možemo ustvrditi da će se taj udio smanjivati na gotovo svim područjima. Takva se tvrdnja može izreći i za udio stanovnika srednje dobi (od 20 do 59 godina). Gotovo najvidljivije poslje-

dice promjena međuodnosa i udjela pojedinih velikih dobnih skupina uočavaju se u intenzivnom povećanju udjela starijih od 60 godina u ukupnoj populaciji. Osim depopulacijskoga starosnog modela, u kojem relativne promjene prije svega uzrokuje smanjenje mlade i zrele populacije, što se odražava na relativnom povećanju stanovništva starije dobi, ovu potonju skupinu sve više povećava produljenje prosječnog doživljenja stanovništva.

U projekciji populacije stare 60 i više godina nije uzeta u obzir mehanička komponenta jer je pretpostavka da u formiranju te skupine migracije nisu bitni čimbenik projektivnoga broja. Ako se ostvare predviđanja naših projekcija, goranska će populacija 2021. prolaziti razdoblje izrazitog starenja. Tada će, po svim varijantama naših projekcija, udio starije populacije dosegnuti barem trećinu ukupne populacije.

Tablica 7: Stanovništvo prema velikim dobnim skupinama 2021.

Table 7: Population according to big age groups, 2021

Grad/općina	Zatvorena projekcija				Otvorena projekcija			
	Svega	0-19	20-59	60+	Svega	0-19	20-59	60+
Čabar	3807	496	1935	1376	3233	406	1451	1376
Delnice	6218	1143	3126	1.949	5638	1023	2666	1949
Vrbovsko	5241	673	2776	1792	4317	603	1922	1792
Brod Moravice	879	127	502	250	714	127	337	250
Fužine	1745	277	914	554	1509	271	684	554
Lokve	1086	185	579	322	916	185	409	322
Mrkopalj	1292	207	730	355	902	200	347	355
Ravna Gora	2644	465	1352	827	2116	405	884	827
Skrad	1273	180	689	404	991	162	425	404
Gorski kotar	24.185	3753	12.603	7829	20.336	3382	9125	7829

ZAKLJUČAK

Dugotrajno iseljavanje stanovništva iz Gorskoga kotara kao rezultat nepovoljnih prirodno-geografskih uvjeta i društveno-gospodarskih procesa obilježilo je demografski razvoj Gorskoga kotara. Desetljećima je kretanje ukupnog broja stanovnika bilo pod snažnim utjecajem iseljavanja, a od šezdesetih godina 20. stoljeća pridružili su se i nepovoljni bioreproduktivni procesi. Desetljeća kontinuirane emigracije

ostavila su dugoročne posljedice jer je otišao veliki broj mladih i radno aktivnih stanovnika te njihovih potencijalnih potomaka, što je utjecalo ne samo na ukupni broj stanovnika nego i na prirodno kretanje i strukture. Značajke nepovoljne biodinamike posebno su vidljive u posljednjemu međupopisnom razdoblju, kada su niski natalitet i visoki mortalitet, prije svega zbog starenja populacije, rezultirali denatalitetom. Na početku 21. stoljeća demografski razvoj Gorskoga kotara obilježava opća depopulacija kao rezultat emigracijske depopulacije i prirodne depopulacije, uz istovremeno intenzivno starenje stanovništva.

Zatečeno demografsko stanje i procesi upućuju na nastavak opće depopulacije u sljedećem razdoblju. U tu su svrhu na temelju određenih hipoteza napravljene projekcije demografskog razvoja goranske regije za razdoblje do 2021. godine. Osnovni rezultati svih projekcija nagovještavaju nastavak regresivnoga demografskog razvoja Gorskoga kotara, tj. smanjenje broja stanovnika, denatalitet te eroziju svih demografskih i gospodarskih struktura. Intenzivno demografsko starenje kroz povećanje udjela starih i smanjenje udjela mladih odrazit će se i na apsolutno i relativno smanjenje stanovništva radno aktivne dobi. U sljedećem će se razdoblju ta pojava intenzivirati zbog izlaska brojnije kompenzacijske generacije (1946. – 1954.) iz radno aktivne dobi uz kontinuirano smanjenje generacija koje ulaze u nju. Deficit neophodne radne snage limitirajući je čimbenik gospodarskog razvoja depopulirajućih područja i dugoročno će smanjiti mogućnosti za realizaciju bilo kakvih gospodarskih programa oživljavanja goranske regije.

Budući da je sve manji broj mladog stanovništva i uglavnom su iscrpljene demografske zalihe za iseljavanje, reproduktivne značajke populacije sve će više, a mehaničko kretanje sve manje utjecati na dinamiku budućega kretanja. Istovremeno sve strukture pokazuju nepovoljna obilježja, pa u tim okolnostima ne pronalazimo elemente za mogućnost ikakve demografske obnove u promatranome projektivnom razdoblju.

Analiza dinamike depopulacije, starosnog sastava i prirodnoga kretanja upućuje na lošu demografsku perspektivu brojnih goranskih naselja, ne samo najmanjih nego i onih srednjih. Već 2001. od ukupno 259 goranskih naselja 28 je bilo bez stanovnika, a od 1991. do 2001. trinaest naselja zabilježilo je stagnaciju, sedamnaest porast te 201 smanjenje. Realna je pretpostavka da će u sljedećem razdoblju doći do promjena unutar prostorne mreže naselja Gorskoga kotara te da će veliki broj malih naselja s malobrojnom i ostarjelom populacijom (ako ne dođe do migracijskog priljeva) neminovno ostati bez stanovnika, dok će srednja naselja značajno populacijski slabjeti.

LITERATURA

- BOGNAR, Andrija (1974). »Demogeografske karakteristike«, u: Alfonso Cvitanović (ur.). *Geografija SRH – Gorska Hrvatska*, knj. 4. Zagreb: Školska knjiga, str. 96–114.
- LAJIĆ, Ivan (1992). *Stanovništvo dalmatinskih otoka*. Zagreb: Consilium – IMIN.
- LAJIĆ, Ivan (1998). »Demografska valorizacija naselja u modelu potisno-privlačnih čimbenika unutarnjih migracija i ustroju mreže javnih sadržaja«, u: Ivan Lajić (ur.). *Migracije u Hrvatskoj – regionalni pristup*. Zagreb: IMIN, str. 69-94.
- LAJIĆ, Ivan (1999). »Mehaničko kretanje stanovništva u demografskom razvitku Gorskog kotara«, *Migracijske teme*, god. 15, br. 4, str. 501–513.
- MRĐEN, Snježana (2004). »Projekcije stanovništva Republike Hrvatske do 2031. godine: mogu li migracije ublažiti buduće negativne trendove?«, *Migracijske i etničke teme*, god. 20, br. 1, str. 63–78.
- MURDOCK, Steve H. i ELLIS, David R. (1991). *Applied Demography: an Introduction to Basic Concepts, Methods and Data*. Boulder: Westview Press.
- MURDOCK, Steve H. i SWANSON, David (ur.) (2008). *Applied Demography in the 21st Century*. Springer.
- NEJAŠMIĆ, Ivo (1991). *Depopulacija u Hrvatskoj – korijeni, stanje, izgledi*. Zagreb: Globus – IMIN.
- NEJAŠMIĆ, Ivo i MIŠETIĆ, Roko (2004). »Buduće kretanje broja stanovnika Hrvatske: projekcije 2001.–2031.«, *Društvena istraživanja*, god. 13, br. 4-5, str. 751–776.
- TODOROVIĆ, Gordana (1978). *Projekcije stanovništva – teoretsko-metodološka studija*. Beograd: Centar za demografska istraživanja, Institut društvenih nauka.

IZVORI

- Naselja i stanovništvo RH 1857.–2001.*, DZS, Zagreb, CD ROM, 2005.
- Popis stanovništva 2001.*, DZS, Zagreb, CD ROM.

Ivan LAJIĆ, Sanja KLEMPIĆ BOGADI

Demographic Future of Gorski Kotar

SUMMARY

Demographic development of Gorski Kotar has largely been a reflection of unfavourable natural-geographic and socio-economic circumstances, which had impelled emigration of the population from this region already by the end of the 19th century, and this process has not stopped till nowadays. The decrease in the total number of inhabitants has been strongly influenced by decades of emigration. Since the 1960s, negative natural movements have significantly contributed to total depopulation. Based on the analysis of negative demographic processes in the Gorski Kotar region, several kinds of demographic projections have been made for the period until 2021. According to these projections, further negative demographic tendencies and additional diminution of the Gorski Kotar population, as well as a negative birth-rate and the erosion of all demographic and economic structures are expected. Population ageing will be a fundamental determinant of future demographic development of the observed area, because every third inhabitant will be more than 60 years old and this points to potential problems in the social and economic development of the region.

KEY WORDS: Gorski Kotar, depopulation, ageing, emigration, demographic projections

Ivan LAJIĆ, Sanja KLEMPIĆ BOGADI

L'avenir démographique de la région du Gorski Kotar

RÉSUMÉ

Le développement démographique de la région du Gorski Kotar est en grande partie le reflet de défavorables conditions naturelles et géographiques d'une part, et de circonstances socio-économiques, d'autre part, lesquelles avaient, dès la fin du 19e siècle, incité l'émigration, un processus, d'ailleurs, encore d'actualité. Des décennies durant, la baisse du total nombre d'habitants était principalement causée par l'émigration ; à partir des années soixante du 20e siècle, le dépeuplement s'est vu fortement influencé par un mouvement naturel négatif. Différents types de projections démographiques à l'horizon 2021 ont été élaborés sur la base de l'analyse de processus démographiques contemporains. Les projections démographiques tablent sur une poursuite des tendances démographiques à la baisse et par là même sur une baisse constante de la population du Gorski Kotar, la dénatalité et une érosion de l'ensemble des structures démographiques et économiques. Le vieillissement de la population apparait comme un facteur du développement démographique de l'espace étudié puisqu'un habitant sur trois aura franchi la tranche d'âge des 60 ans, ce qui augure de problèmes potentiels dans l'essor socio-économique de la région.

MOTS CLÉS : Gorski Kotar, dépeuplement, vieillissement, émigration, projections démographiques